

Pilar o izlasku Hrvatske iz Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1928. godine

Još prije završetka Prvoga svjetskog rata u studenome 1918., Austro-Ugarska Monarhija nestala je s političkoga zemljovida Srednje Europe, prepuštajući svoje mjesto državama koje su nastale na njezinim ruševinama. Tzv. južnoslavensko pitanje »riješeno« je izvan Monarhije, a sve su se hrvatske pokrajine, uključujući Bosnu i Hercegovinu, zajedno s većim dijelovima slovenskih zemalja i Vojvodinom, našle u kratkovjekoj Državi Slovenaca, Hrvata i Srba (listopad-prosinac 1918.), koja se žurno ujedinila s kraljevinama Srbijom i Crnom Gorom u Kraljevstvo (Kraljevinu) Srba, Hrvata i Slovenaca (1. prosinca 1918.) pod vlašću srbijanske dinastije Karađorđevića.

Nakon atentata na zastupnike Hrvatske seljačke stranke (HSS) u beogradskoj Narodnoj skupštini (20. lipnja 1928.) i rezolucije Seljačko demokratske koalicije (1. ko-

lovoza 1928.) te smrti Stjepana Radića (8. kolovoza 1928.), dr. Ivo Pilar je, kako proizlazi iz sačuvanoga koncepta pisma datiranog u Zagrebu 12. kolovoza 1928., smatrao potrebnim obratiti se dr. Anti Trumbiću, predsjedniku Hrvatske federalističke seljačke stranke (HFSS), koja se tada s Hrvatskom strankom prava i skupinom dr. Stjepana Buća nalazila u III. Hrvatskom bloku i dr. Jurju Krnjeviću, jednom od prvaka HSS-a, kao relevantnim političkim predstavnicima hrvatskoga naroda. No, pismo nije bilo odaslano na njihove adrese.

Držeći da ima što reći o političkoj orijentaciji hrvatskoga naroda u trenutku kada je unutarnja kriza Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca dosegla točku na kojoj se počelo otvoreno govoriti o opravdanosti njezina postojanja te najavljivalo moguću amputaciju dijelova hrvatskih zemalja od ostatka države u kojem su Srbi, navodno, činili većinu, Pilar je uredništvu *Hrvata*, glavnom glasilu HFSS-a, možda uputio *Exposé glede pitanja izlaska Hrvata iz Kraljevine S.H.S.*, koji je napisan neposredno nakon Radićeve smrti. U popratnom je pismu, datiranom u Zagrebu 17. listopada 1928., među ostalim obrazložio svoj naum da se obrati uredništvu glasila stranke kojoj je u tom času pripadao.

Zlatko Matijević

Koncept neodaslanoga Pilarova pisma dr. Trumbiću i dr. Krnjeviću (1928.)*

Veleuč. gosp.
Dr. Ante Trumbić¹
predsjednik HFSS.² u
Zagrebu
Jurišićeva ul.

Veleuč. gosp.
Dr. Juraj Krnjević,³
Zagreb.

Kao Hrvat, i politički pisac i mislioc osjećam duboku potrebu da Vam u ovom momentu, kada je situacija napeta kao nikada, i kada će naši politički čini i zaključci biti sudbonosni po Hrvatski Narod za čitavu njegovu budućnost, podastirem sljedeće retke.

Ja sam za vrijeme rata zastupao stanovište, da Hrvati ne trebaju da stupaju u državnu zajednicu sa Srbima. U tu sam svrhu napisao 2 knjige,⁴ radi kojih sam mnogo pretrpio. Danas mislim, da mogu ustvrditi, da mi je historija dala pravo, jer veći dio Hrvata htjeo bi danas pošto-poto iz ove države van. —

Ali danas je situacija tak[v]a da to nije moguće. Hrvati su nastradali, što su nepromišljeno išli u ovu državu, a nastradati će još teže ako budu htjeli nepromišljeno iz nje izaći. —

Po mome uvjerenju kidanje državne zajednice sa Srbima znači u sadašnjem momentu za nas katastrofu, jer znači:

- 1.) gubitak Bosne i Hercegovine,

* Prijepis Pilarova pisma preuzet je iz: Božidar JANČIKOVIĆ, «Ivo Pilar u svjetlu nepoznatih dokumenata», u: *Godišnjak Pilar. Prinosi za proučavanje života i djela dra. Ive Pilara*, Srećko Lipovčan i Zlatko Matijević, ur., Zagreb, 1/2001., 248-250. Koncept pisma nalazi se u Ostavštini Ive Pilara, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zagreb.

¹ A. Trumbić (1864.—1938.), odvjetnik i političar.

² Hrvatska federalistička seljačka stranka.

³ J. Krnjević (1895.—1988.), političar.

⁴ Misli se na knjige: L. v. SÜDLAND, *Die südslawische Frage und der Weltkrieg: Übersichtliche Darstellung des Gesamt-Problems*, Manz'sche k.u.k. Hof-, Verlags-, u. Universitäts- Buchhandlung, Wien, 1918 i Dr. JURJIČIĆ, *Svjetski rat i Hrvati. Pokus orientacije hrvatskoga naroda još prije svršetka rata.*, Komisionalna naklada knjižare Mirka Breyera, Zagreb, 1915.¹, 1917.²